

ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ У ПЕРІОД ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Матеріали для учнів

Група 1.

Жодна особа, що перебуває під захистом, не може бути покарана за правопорушення, якого вона не вчинила особисто. Колективні покарання, так само як і будь-які залякування чи терор, забороняються.

Група 2.

Високі Договірні Сторони спеціально дають згоду на те, що їм забороняється застосування будь-яких заходів, які можуть завдати фізичних страждань або призвести до знищення осіб, що перебувають під захистом, які є під їхньою владою. Ця заборона поширюється не лише на вбивства, тортури, тілесні покарання, калічення, медичні чи наукові дослідження, які не викликані потребою лікування особи, що перебуває під захистом, а й на будь-яке інше брутальне поводження з боку як цивільних, так і військових властей.

Група 3.

Репресалії стосовно осіб, які перебувають під захистом, та їхнього майна забороняються.

Група 4.

Захоплення заручників забороняється.

Група 5.

Пограбування забороняються.

Група 6.

Забороняється, незалежно від мотивів, здійснювати примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави або на територію будь-якої іншої держави, незалежно від того, окупована вона чи ні.

Група 7.

Будь-які заходи, що мають на меті спричинити безробіття або обмежити можливості працевлаштування для робітників окупованої території, щоб примусити їх працювати на окупаційну державу, забороняються.

Група 8.

Будь-яке знищення окупаційною державою рухомого чи нерухомого майна, що є індивідуальною або колективною власністю приватних осіб, держави або інших громадських установ, соціальних або кооперативних організацій, забороняється, за винятком випадків, коли це необхідно для проведення воєнних операцій.

Група 9.

Ув'язнення в приміщенні без денного світла та в цілому всі форми жорстокості без винятків забороняються.

1. Ремонт цивільними особами бойової техніки на значній відстані від зони ведення військових дій.
2. Підготовка цивільною особою підлітків як диверсійної групи для підриву мосту.
3. Встановлення цивільною особою мін у зоні воєнних дій.
4. Розмінування цивільною особою території в зоні ведення воєнних дій в інтересах однієї зі сторін збройного конфлікту.
5. Доставка цивільною особою амуніції для сторони збройного конфлікту безпосередньо в зону воєнних дій.
6. Перевезення цивільним водієм боєприпасів з одного складу на інший, розташованих на відстані 100 км від зони воєнних дій.
7. Виготовлення цивільною особою боєприпасів з метою продажу без наміру їх конкретного застосування в збройному конфлікті.
8. Закупівля цивільною особою продовольства для сторони збройного конфлікту.
9. Стрілянина цивільної особи зі снайперської гвинтівки по іншим цивільним особам в зоні збройного конфлікту в інтересах однієї зі сторін конфлікту.
10. Керування цивільною особою автомобілем з установкою залпового огню під час нападу на супротивника.
11. Охорона цивільною особою взятого в полон ворожого військового персоналу, щоб перешкодити його звільненню противником силовими методами.
12. Електронне втручання цивільною особою у військові комп'ютерні мережі противника, чи то за допомогою мережевих атак (CNA) або використання ворожих комп'ютерних мереж в своїх інтересах.
13. Пограбування банку в зоні ведення воєнних дій.
14. Збирання інформації цивільною особою щодо розташування збройних підрозділів з метою вказати їх місце розташування атакуючим ворожим силам.
15. Виконання функцій спостерігача цивільною особою при організації засідки.
16. Підвезення і приготування їжі цивільною особою для збройних сил сторони конфлікту.

Матеріали для вчителя

1. Ремонт цивільними особами бойової техніки на значній відстані від зони ведення воєнних дій (не є безпосередньою участю цивільних осіб у військових діях).
2. Підготовка цивільною особою підлітків як диверсійної групи для підризу мосту (є безпосередньою участю цивільних осіб у воєнних діях).
3. Встановлення цивільною особою мін у зоні воєнних дій (є безпосередньою участю цивільних осіб у воєнних діях).
4. Розмінування цивільною особою території в зоні ведення воєнних дій в інтересах однієї зі сторін збройного конфлікту (є безпосередньою участю цивільних осіб у воєнних діях).
5. Доставка цивільною особою амуніції для сторони збройного конфлікту безпосередньо в зону воєнних дій (є безпосередньою участю цивільних осіб у воєнних діях).
6. Перевезення цивільним водієм боєприпасів з одного складу на інший, розташованих на відстані 100 км від зони воєнних дій (не є безпосередньою участю цивільних осіб у воєнних діях).
7. Виготовлення цивільною особою боєприпасів з метою продажу без наміру їх конкретного застосування в збройному конфлікті (не є безпосередньою участю цивільних осіб у воєнних діях).
8. Закупівля цивільною особою продовольства для сторони збройного конфлікту (не є безпосередньою участю цивільних осіб у воєнних діях).
9. Стрілянина цивільної особи зі снайперської гвинтівки по іншим цивільним особам в зоні збройного конфлікту в інтересах однієї зі сторін конфлікту (є безпосередньою участю цивільних осіб у воєнних діях).
10. Керування цивільною особою автомобілем з установкою залпового огню під час нападу на супротивника (є безпосередньою участю цивільних осіб у воєнних діях).
11. Охорона цивільною особою взятого в полон ворожого військового персоналу, щоб перешкодити його звільненню противником силовими методами (є безпосередньою участю цивільних осіб у воєнних діях).
12. Електронне втручання цивільною особою у військові комп'ютерні мережі противника, чи то за допомогою мережових атак (CNA) або використання ворожих комп'ютерних мереж у своїх інтересах (є безпосередньою участю цивільних осіб у воєнних діях).
13. Пограбування банку в зоні ведення воєнних дій (не є безпосередньою участю цивільних осіб у воєнних діях).
14. Збирання інформації цивільною особою щодо розташування збройних підрозділів з метою вказати їх місце розташування атакуючим ворожим силам (є безпосередньою участю цивільних осіб у воєнних діях).
15. Виконання функцій спостерігача цивільною особою при організації засідки (є безпосередньою участю цивільних осіб у воєнних діях).
16. Підвезення і приготування їжі цивільною особою для збройних сил сторони конфлікту (не є безпосередньою участю цивільних осіб у воєнних діях).

Загальний захист

Стаття 8 (IV ЖК)

Особи, які перебувають під захистом, за жодних обставин не можуть відмовлятися, частково або цілком, від прав, які їм забезпечують ця Конвенція та спеціальні угоди, згадані в попередній статті, якщо такі є.

Стаття 10 (IV ЖК)

Положення цієї Конвенції не перешкоджають гуманітарній діяльності, яку Міжнародний комітет Червоного Хреста чи будь-яка інша безстороння гуманітарна організація, за згодою заінтересованих сторін конфлікту, можуть здійснювати для захисту цивільних осіб та надання їм допомоги.

Стаття 16 (IV ЖК)

Поранені та хворі, а також інваліди та вагітні жінки перебувають під особливим захистом і користуються особливим шануванням.

Стаття 17. Роль цивільного населення й товариств допомоги (Протокол I)

1. Цивільне населення ставиться з повагою до поранених, хворих та осіб, які потерпіли корабельну аварію, навіть якщо вони належать до супротивної сторони, і не допускає щодо них актів насильства. Цивільному населенню й товариствам допомоги, таким як національні товариства Червоного Хреста, дозволяється, навіть з їх власної ініціативи, підбирати поранених, хворих і осіб, які потерпіли корабельну аварію, та доглядати їх навіть на захопленій чи окупованій території. Ніхто не може зазнавати утисків, переслідування, засудження або покарання за такі гуманні дії.
2. Сторони, що перебувають у конфлікті, можуть звертатися до цивільного населення або товариств допомоги, зазначених у пункті 1, з проханням підбирати поранених, хворих і осіб, які потерпіли корабельну аварію, та доглядати їх, розшукувати мертвих і повідомляти про їх місцезнаходження; вони забезпечують захист і необхідне сприяння тим, хто відгукується на їх звернення. Якщо супротивна сторона встановлює чи відновлює контроль над територією, то ця сторона надає такий самий захист і сприяння доти, доки вони необхідні.

Група 1. Жінки

Стаття 8 (IV ЖК)

Особи, які перебувають під захистом, за жодних обставин не можуть відмовлятися, частково або цілком, від прав, які їм забезпечуються

Стаття 27 (IV ЖК)

...Жінки потребують особливого захисту від будь-якого зазіхання на їхню честь, і, зокрема, захисту від зґвалтування, примушування до проституції чи будь-якої іншої форми посягання на їхню моральність.

Стаття 89 (IV ЖК)

... Вагітні, жінки, що годують дітей груддю та діти до п'ятнадцяти років повинні отримувати додаткові харчі залежно від їхніх фізіологічних потреб.

Стаття 75. Основні гарантії (Протокол I)

5. Жінки, свобода яких обмежується з причин, пов'язаних зі збройним конфліктом, утримуються в приміщеннях, відокремлених від приміщень для чоловіків. Вони перебувають під безпосереднім наглядом жінок. Однак у випадках, коли затримуються чи інтернуються сім'ї, їх, за можливості, розміщують в одному й тому самому місці й утримують як окремі сім'ї.

Стаття 76. Захист жінок (Протокол I)

2. Справи вагітних жінок і матерів малолітніх дітей, від яких такі діти залежать, які піддаються арешту, затриманню чи інтернуванню з причин, пов'язаних із збройним конфліктом, розглядаються в першочерговому порядку.

3. Максимально можливою мірою сторони, що перебувають у конфлікті, прагнуть уникати винесення смертних вироків за правопорушення, пов'язані зі збройним конфліктом, щодо вагітних жінок або матерів малолітніх дітей, від яких такі діти залежать. Смертний вирок за такі правопорушення не виконується щодо таких жінок.

Група 2. Діти

Стаття 24 (IV ЖК)

Сторони конфлікту вживатимуть усіх необхідних заходів для того, щоб діти до 15 років, які осиротіли чи були розлучені зі своїми сім'ями внаслідок війни, не залишалися напризволяще, а також для того, щоб полегшити, за будь-яких обставин, догляд за ними, виконання обрядів, пов'язаних з їхнім віросповіданням, та їхню освіту. Якщо це буде можливо, їхню освіту слід доручати особам з такими самими культурними традиціями.

Стаття 77. Заходи для захисту дітей (Протокол I)

1. Діти користуються особливою повагою, і їм забезпечується захист від будь-якого роду непристойних посягань. Сторони, що перебувають у конфлікті, забезпечують захист і допомогу, які їм потрібні з огляду на їх вік або з будь-якої іншої причини.

2. Сторони, що перебувають у конфлікті, вживають усіх практично можливих заходів для того, щоб діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, не брали безпосередньої участі у воєнних діях, і, зокрема, сторони утримуються від вербування їх у свої збройні сили. При вербуванні із числа осіб, які досягли п'ятнадцятирічного віку, але яким ще не виповнилося вісімнадцяти років, сторони, що перебувають у конфлікті, прагнуть віддавати перевагу особам старшого віку.

4. У разі арешту, затримання чи інтернування з причин, пов'язаних зі збройним конфліктом, діти утримуються в приміщеннях, відокремлених від приміщень для дорослих, крім тих випадків, коли сім'ї розміщуються окремо, як це передбачено пунктом 5 статті 75.

5. Смертний вирок за правопорушення, пов'язане зі збройним конфліктом, не виконується щодо осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку на той час, коли це правопорушення було вчинено.

Стаття 78. Евакуація дітей (Протокол I)

1. Жодна сторона, що перебуває в конфлікті, не вживає заходів щодо евакуації дітей, крім як своїх власних громадян в іноземну державу, за винятком випадків, коли йдеться про тимчасову евакуацію, необхідну з невідкладних причин, пов'язану зі станом здоров'я чи лікуванням дітей або, якщо вони не перебувають на окупованій території, з їх безпекою. У разі, коли можуть бути знайдені батьки чи законні опікуни, вимагається їхня письмова згода на таку евакуацію. Якщо такі особи не можуть бути знайдені, вимагається письмова згода на евакуацію від осіб, які за законом або звичаєм несуть головну відповідальність за опіку над дітьми. Будь-яка така евакуація проводиться під спостереженням держави-покровительки за погодженням із заінтересованими сторонами, тобто стороною, що здійснює евакуацію, стороною, що приймає дітей, і будь-якими сторонами, громадяни яких евакуюються.

2. У всіх випадках здійснення евакуації згідно з пунктом 1 навчання кожної дитини, включаючи її релігійне й моральне виховання згідно з бажанням її батьків, здійснюється, поки вона перебуває в евакуації, максимально можливою мірою безперервно.

3. З метою полегшення повернення у свої сім'ї й у свою країну дітей, евакуйованих згідно з цією статтею, на кожному дитині заповнюється картка з фотографіями, яку вони надсилають у Центральне довідкове агентство Міжнародного комітету Червоного Хреста. У кожній картці міститься детальна інформація. Зокрема прізвище та ім'я, стать і національність, рідна мова дитини; інформація про батьків та родичів; інформація про стан здоров'я та розпізнавальні прикмети; дата й місце, де була знайдена дитина, дата виїзду дитини із своєї країни й назва місця, звідки вона виїхала тощо. У разі смерті дитини до її повернення – дата, місце й обставини смерті та місце її поховання.

Група 4. Журналісти

Стаття 79. Заходи щодо захисту журналістів (Протокол I)

1. Журналісти, що перебувають у небезпечних професійних відрядженнях у районах збройного конфлікту, розглядаються як цивільні особи у значенні пункту 1 статті 50.
2. Як такі вони користуються захистом згідно з Конвенціями й цим Протоколом за умови, що вони не чинять дій, несумісних з їх статусом цивільних осіб, і без шкоди праву воєнних кореспондентів, акредитованих при збройних силах, на статус, передбачений статтею 4 а (4) Третьої конвенції.
3. Вони можуть отримувати посвідчення особи згідно зі зразком, що наводиться в Додатку 2 до цього Протоколу. Це посвідчення, що видається урядом держави, громадянином якої є журналіст, або на території якої він постійно проживає, або в якій перебуває інформаційне агентство, де він працює, підтверджує статус його пред'явника як журналіста.

Декларація про безпеку журналістів і працівників засобів масової інформації в ситуаціях збройного конфлікту (Репортери без кордонів)

1. Журналісти, техніка й обладнання засобів масової інформації не повинні бути об'єктом нападу чи репресалій. Засоби масової інформації повинні користуватись імунітетом проти воєнного нападу та репресалій, окрім як у випадках, коли вони стали вчиняти або закликати вчиняти діяння, що суперечать міжнародному гуманітарному праву, акти геноциду або акти насильства проти осіб і об'єктів, що перебувають під захистом.
2. Заборонено нападати на місця, де збираються журналісти, де би такі місця не знаходилися.
3. Журналісти повинні утримуватися від будь-яких дій або діяльності, несумісної з їх статусом цивільних осіб.
4. Навіть якщо засоби масової інформації використовуються в цілях пропаганди, вони не є військовими цілями; вони не відповідають критеріям «ефективний внесок у військові дії», а також «явна військова перевага» передбаченим § 2 статті 52 I Додаткового Протоколу до Женевських конвенцій 1949 р. Відповідно, засоби масової інформації, які використовуються для цілей пропаганди, не можуть бути атакованими, ні знищеними повністю або частково, ні взяті в полон або нейтралізовані.

Група 5. Особи з інвалідністю

Стаття 16 (IV ЖК)

Поранені та хворі, а також інваліди та вагітні жінки перебувають під особливим захистом і користуються особливим шануванням.

Стаття 18 (IV ЖК)

Цивільні лікарні, організовані для надання допомоги пораненим, хворим, інвалідам та породіллям, за жодних обставин не можуть бути об'єктом нападу, натомість вони завжди користуються повагою сторін конфлікту й перебувають під їхнім захистом.

Стаття 20 (IV ЖК)

Особи, які займаються регулярно й виключно обслуговуванням та адмініструванням цивільних лікарень, у тому числі персонал, призначений для пошуку, підбирання, транспортування та лікування поранених і хворих цивільних осіб, інвалідів та породілей, користуються повагою та перебувають під захистом.

Стаття 22 (IV ЖК)

Літальні апарати, призначені виключно для транспортування поранених і хворих цивільних осіб, інвалідів та породілей або для транспортування медичного персоналу й санітарного майна, не можуть бути атаковані, натомість користуються повагою, коли вони летять на висоті, в час та за маршрутами, які спеціально погоджені всіма заінтересованими сторонами конфлікту.

Група 1.

Держава-окупант не має права примушувати осіб, що перебувають під захистом, служити в її збройних чи допоміжних силах.

Група 2.

Будь-які заходи, що мають на меті спричинити безробіття чи обмежити можливості працевлаштування для робітників окупованої території, щоб примусити їх працювати на окупаційну державу, забороняються.

Група 3.

Держава-окупант зобов'язана за допомогою усіх наявних засобів забезпечувати населення продуктами харчування та медичним матеріалами; зокрема постачати необхідні продукти харчування, медичні матеріали та інші припаси, якщо ресурсів окупованої території виявиться недостатньо.

Група 4.

Держава-окупант зобов'язана за допомогою всіх наявних засобів і в співробітництві з державними та місцевими органами влади забезпечувати та підтримувати діяльність медичних і лікарняних установ, а також забезпечити та підтримувати на окупованій території умови, задовільні з погляду охорони здоров'я та санітарії, зокрема вдаючись до вживання та проведення профілактичних і запобіжних заходів, необхідних для запобігання поширенню інфекційних захворювань та епідемій. Медичному персоналу усіх категорій буде дозволено виконувати свої обов'язки.

Група 5.

Забороняється, незалежно від мотивів, здійснювати примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави або на територію будь-якої іншої держави, незалежно від того, окупована вона чи ні.

Група 6.

Держава-окупант повинна дозволити релігійним служителям надавати духовну підтримку їхнім одновірцям.

Група 7.

Держава-окупант не повинна здійснювати переміщення або депортації частини свого громадянського населення на територію, яку вона окупує.

Група 8.

Держава-окупант повинна в співробітництві з державними та місцевими органами влади сприяти належному функціонуванню закладів, відповідальних за піклування про дітей і їхню освіту.

Група 9.

Держава-окупант повинна вжити всіх необхідних заходів для полегшення процедури встановлення особи дітей та реєстрації їхніх сімейних зв'язків. Вона за будь-яких обставин не повинна змінювати їхнього громадянського статусу або вносити їх до списків підконтрольних їй формувань або організацій.